Posudek na bakalářskou práci Josefa Jelačiče „Následování pravidla“

Předložená bakalářská práce se věnuje v analytické filosofii hojně diskutovanému tématu „řízení se pravidly“, kterou zpopularizoval zejména Ludwig Wittgenstein a ve své knize o Wittgensteinovu pojetí pravidel pak Saul Kripke. Autor se nejprve pokusil představit Wittgensteinovo pojetí pravidel, poté přikročil ke srovnání tohoto pojetí s myšlenkami D. Davidsona a W. V. O. Quinea. V třetí části bakalářské práce nabízí své reflexe na téma obecné shody v jednání a nekonečného regresu. V závěrečné části autor nabízí zvláštní pelmel poněkud nesourodých témat: povaha procesů, abstraktní ideje a jejich stálost, fraktální struktura světa.

Bylo by nesmyslné klást na bakalářskou práci velmi přísná měřítka. Ovšem dalo by se požadovat alespoň to, aby student představil rozebíranou pozici přesně a srozumitelně. To J. Jelačič ve své práci bohužel nečiní. Jeho výklad problematiky řízení se pravidly, resp. toho, co na ní Wittgensteinovi připadalo zajímavé, podle mne nijak zvlášť přehledný ani informativní není; člověku, který se v dané problematice neorientuje, by příliš nepomohl. Některým pasážím jsem pak ani nedokázal dát dobrý smysl. Za příklad může posloužit třeba tato:

Existuje spojitost mezi všemi „věcmi, které se dějí“ (výše označené jako procesy). Tato spojitost je založena na soběpodobnosti fraktálního typu celého všeobsažného procesu vývoje (či pokroku/toku času). Naše jednání už implicitně následuje určité paterny – pravidelnosti, z nichž některé jsme již rozpoznali a jiné ne. Toto následování pravidelností se děje mimo naše jazykové uchopení. Náš nedokonalý jazyk nám kompozičně dovoluje říci zdánlivě nekonečně mnoho o momentálně konečném počtu či stavu věcí. (s. 44)

Ani bakalářská práce by neměla rezignovat na základní standardy srozumitelnosti. Jako příklady toho, kde se autor nechal unést zcela mimo své hlavní téma, bych vybral namátkou tyto dvě pasáže:

Jak ale zacházíme s časem? Měříme ho. Máme hodiny, stopky, kterým měříme časové úseky. Dožiji se alespoň třiceti let? Šedesáti? Nebo snad devadesáti? Měrná jednotka se nám stala směrodatnou. Už se neřídíme časem, ale pouze jeho nedokonale změřenými úseky, pokud čas chápeme jako oddělitelnou a měřitelnou veličinu. Čím více věcí považujeme za samozřejmé a čím více si tak zjednodušujeme život, za sebou pro další generace pálíme mosty k pochopení původních motivací. Nechci však hodnotit, zda je to tak správně či nikoli, jelikož je to věc přirozená. (s. 34)

Každou chvílí jsme vlastně někým trochu jiným. Celý život máme stejný rodný list, ale vyvíjíme se, ať už fyzicky či duševně. Co tvoří naše těla, naší osobnost? Jsou to naše orgány? Jednotlivé buňky, které tvoří společně jeden takový orgán? Mohou to být chemické procesy, které v buňkách probíhají. Nebo třeba atomy, jejichž elektrony neposedně kmitají zdánlivě bez důvodu. Nejsme konečně výsledným procesem všech těchto procesů. Vždyť i my sami jsme jen součástí dalších rozsáhlejších procesů. Jako jednotlivci jsme spoluvytvářející součástí nějaké komunity a místa, tvoříme shluky, města a státy. Společně s ostatními živými organismy jsme součástí Země a v celém procesu vývoje se podílíme na jejím formování. Na zemi můžeme bez ostychu pohlížet jako na živý organismus. Jako lidstvo

vytváříme města, která každé hrají svou roli, ať již obchodní, průmyslovou či vládní. Na cestách proudíme jako krev v žilách, nosíme sebou materiál podobně stejně jako krvinky v krevním řečišti.“ Skutečně nejsem s to nahlédnout, jak tyto volně rozvíjené úvahy souvisejí s tématem řízení se pravidlem.

Další příklady by bylo možné nalézt v kapitolách *3.2.1 Úroveň identifikace* a *3.3.1 Nevědomí* a na jiných místech práce. Také po formální stránce je práce připravena poněkud nedbale. Obsahuje mnoho překlepů a odbytých formulací; je vidět, že byla sepsána v rychlosti.

Ve zbytku svého posudku se zaměřím na pár kontroverzních bodů autorova výkladu, s nimiž by se dalo polemizovat.

1) Na s. 14 se autor poměrně obšírně věnuje posunu ve významu některých slov, např. „gay“. To, že se obsah nějakého slova, příp. jeho významové konotace, v čase mění, však nepokládám za ilustraci wittgensteinovské „skepse“ ohledně nemožnosti fixovat pravidlo, které řídí nějakou aktivitu, např. jazykovou. Změnu tohoto obsahu či konotací lze prostě vyložit jako změnu odpovídajícího pravidla či pravidel fixujících tento obsah či tyto konotace.

2) S. 16: „Celý proces fungování pravidel se tedy zřejmě odehrává mimo naše vědomé chápání světa a nejsme ho schopni racionálně zdůvodnit právě ve chvíli, kdy nějaké pravidlo následujeme. Wittgensteinovými slovy: „Jestliže se držím pravidla, nevolím. Řídím se pravidlem slepě.““ Tento výklad Wittgensteinovy pozice mne nepřesvědčil. To, že se řídím pravidle „slepě“, přece ještě neznamená, že to dělám *nevědomě*. Jde spíš o to, že následování pravidla je určitá *praxe*, nikoli jen intelektuální výkon, jak autor správně zdůrazňuje na téže straně výše.

3) S. 24: „Lingvista vypozoruje, že v přítomnosti králíka některý z mluvčích pronese “Gavagai”. Nyní je zřejmé, že výraz “gavagai” nějakým způsobem souvisí s přítomností králíka, ovšem nedá se s jistotou tvrdit, že “gavagai” referuje přímo ke králíkovi samotnému. Domorodý mluvčí by klidně mohl výrazem “gavagai” referovat ke králíkově kůži, k jeho uším, pacičkám, k jakékoliv jeho části nebo dokonce k prostoru, který králíka obklopuje či situaci, ve které se králík vyskytuje.“ To je nepřesné. Je třeba držet se Quinových původních formulací a nevymýšlet si nahodile své vlastní varianty příkladu o referenční neurčitosti. Např. referenci termínu „králíkova kůže“ můžeme po jisté manipulaci s králíkem od referentu termínu „králík“ dobře odlišit. Quinův kandidát na termín, který je co do své reference neodlišitelný od termínu „králík“, zní „neoddělená část králíka“.

4) S. 27: „Očividně by věta “Můj králík má hebkou srst.” – s použitím výrazu “gavagai”, tedy “Můj ‘gavagai’ má hebkou srst” přestala dávat smysl, kdybychom výrazem “gavagai” referovali ke králičímu masu. Nicméně bychom se zde podobně jako v případě vymezování pravidel a následným nekonečným regresem dostali do situace, že “srst” může referovat k tomu, co obklopuje “králičí maso”“. Smysl této úvahy mi uniká a nerozumím, jak se týká Quinových nebo Wittgensteinových myšlenek o pravidlech a referenci.

5) S. 36: „Nepřipuštění nekonečných regresů v jednání by teoreticky znemožňovalo jakékoliv jednání, což je v rozporu s obecnou představou, že jednáme.“ To je velmi silná teze a v práci

pro ni nenacházím dostatečně odůvodnění. Zajímalo by mne, jak by pro ni autor argumentoval.

Závěrem, na práci lze ocenit, že si student vybral nesnadné téma a pustil se do něj s vervou. Bohužel, nedostatky práce jasně převládají a zvlášť v některých částech nejsou naplněny základní standardy akademické práce. Navrhuji proto hodnocení **dobře**, ale upozorňuji, že je to hodnocení na samotném dolním konci tohoto klasifikačního stupně. Pokud komise dospěje k názoru, že práce není obhajitelná a je třeba ji přepracovat a podat znovu, budu toto rozhodnutí pokládat za rozumné.

V Praze, dne 12. 6. 2014

Mgr. Tomáš Marvan, Ph.D.